

UCHWAŁA NR ORN.0007.28.2016

RADY MIEJSKIEJ W OLECKU

z dnia 29 kwietnia 2016 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016-2019

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446¹⁾) oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016 - 2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

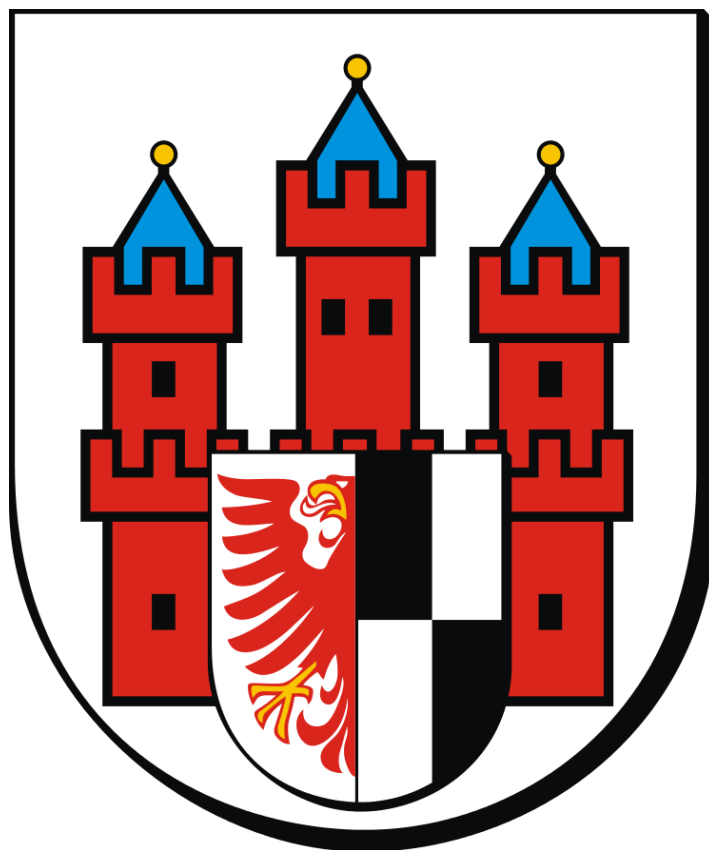
§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko - Mazurskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Karol Sobczak

¹⁾Zmiany ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2015 r. poz. 397, 774.

Załącznik do uchwały Nr ORN.0007.28.2016
Rady Miejskiej w Olecku
z dnia 29 kwietnia 2016 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO NA LATA 2016-2019

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5. Relacje programu opieki nad zabytkami gminy Olecko z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	21
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	27
7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy Olecko	34
7.1. Zwięzła charakterystyka dziedzictwa kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy	34
7.2. Krajobraz kulturowy	39
7.3 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Olecko	44
7.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	46
7.5. Zabytki archeologiczne	46
7.6 . Zabytki ruchome	46
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Olecko. Analiza szans i zagrożeń	47
9. Założenia programowe i zadania programu opieki nad zabytkami	51
10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	55
11. Źródła finansowania opieki nad zabytkami	57
12. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	74

1. WSTĘP

Celem opracowania programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016-2019 jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1445 z późn. zm.). Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest drugim dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Olecko. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2016 - 2019 działania podejmowane w jego ramach, będą dotyczyły zarówno działań określanych jako „miękkie”, tj. działań o charakterze nieinwestycyjnym oraz inwestycji mających na celu polepszenie stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także nadanie im nowych funkcji. Celem ich jest przede wszystkim promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym. Mają one stanowić podstawę do działań podejmowanych w kolejnych okresach programowych, gdy świadomość w zakresie ochrony zabytków będzie większa.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016 - 2019 jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.):

Art. 87. 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na

realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 4. składowania lub magazynowania odpadów.
2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciężące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwałe zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 31.

1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

- 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
 - 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.
2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.
3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

W przypadku podejmowania uzgodnionych z organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. z 2011 r. nr 165, poz. 987 z późn. zm.).

Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1515 z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r., poz. 199 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 290):

Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Prawo stanowi, że **w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków**, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków**, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2015 r, poz. 1651 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1774 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r., poz. 642 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r., poz. 1446 z późn. zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*

Art. 84 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Założenia do programu krajowego określiły priorytety:

A/ w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
2. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
3. Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
4. Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
5. Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
6. Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
7. Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
8. Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

B/ w zakresie działań o charakterze systemowym:

1. Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
2. Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

C/ w zakresie systemu finansowania:

Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

D/ w zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

1. Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
2. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
3. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

E/ w zakresie kształcenia i edukacji:

1. Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
3. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

F/ w zakresie współpracy międzynarodowej:

1. Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
2. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupelnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020*

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Narodowy Program Kultury określał politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Zawiera ona również ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego.

Przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.
Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest

zgodny z Narodowym Planem Rozwoju oraz z Krajowym Programem Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na Lata 2014-2017. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

5. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

5.1. Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015 został przyjęty uchwałą nr XIII/240/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2011 r.¹

Ideą opracowania programu opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. W celu realizacji idei opracowania, w/w program ustalił podstawowe zakresy podejmowanych działań, zmierzających do ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego województwa:

1. Zespoleń i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez:

- a/ realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- b/ powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną (ochrony przyrody), architektoniczną i przestrzenną, celną oraz polityką bezpieczeństwa;
- c/ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- d/ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- e/ uwzględnianie – w planach zagospodarowania przestrzennego – ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi oraz zespołami architektonicznymi;
- f/ opracowywanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- g/ wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy.

2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego:

- a/ Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;

¹ W terminie przyjęcia programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016-2019 nie zostały zakończone prace nad programem opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019.

b/ Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;

c/ Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;

d/ Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w programie;

e/ Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa, tj. program ochrony gotyckiej architektury ceglanej, program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w., program ochrony dziedzictwa wiejskiego, program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej, program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki, program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych, program ochrony alei przydrożnych, program ochrony sanktuariów pielgrzymkowych, program ochrony architektury sakralnej XIX i XX wieku, program ochrony kapliczek i krzyży przydrożnych.

3. Opieka nad zabytkami ruchomymi poprzez:

a/ dokumentację;

b/ konserwację;

c/ działania promocyjne.

4. Opieka nad zasobami muzeów.

5. Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego.

W programie uznano obszar województwa warmińsko-mazurskiego za region o wyjątkowych walorach archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Decydują o tym przede wszystkim:

- stosunkowo duża liczba znanych stanowisk, w tym dobrze zachowanych i mających wyjątkowe znaczenie dla archeologii europejskiej. Przykładem może być sieć osad nawodnych kultury kurhanów zachodniobałtyjskich bądź też kompleksy grodzisk, kurhanów, itp.;
- charakter wielu z nich, ujawniający interesujące związki z terenami ościennymi, w tym szczególnie od wschodu i zachodu regionu;
- walory stosunkowo nieprzekształconego jeszcze środowiska naturalnego, z którym współgra archeologiczny krajobraz kulturowy (np. grodziska i kurhany, a także niektóre charakterystycznie posadowione stanowiska płaskie).

Strategia ochrony archeologicznych zasobów regionu powinna się skupić na następujących zadaniach:

a/ współpraca ze środowiskiem tzw. „wykrywaczy” zmierzająca do pełnej kontroli ich działalności, a także dającą możliwości wykorzystania ich umiejętności w działaniach zmierzających do pełniejszego rozpoznania zasobów archeologicznych i zapobieganie działalności przestępczej polegającej głównie na nielegalnym handlu zabytkami archeologicznymi;

b/ szersza niż dotychczas edukacja i popularyzacja w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizacje plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.;

c/ wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;

d/ wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;

e/ powołanie Muzeum Archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej o odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in. systematyczne gromadzenia i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację;

f/ utworzenie parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

6. Ochrona dziedzictwa niematerialnego.

7. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne:

a/ utworzenie portalu internetowego, aktualizowanego na bieżąco, o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu;

b/ stworzenie wojewódzkiego jednolitego systemu regionalnej popularyzacji i promocji zagadnień z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego, szkół, organizacji pozarządowych itp.;

c/ działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (zwłaszcza nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej;

d/ realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; właściwa edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. „małych ojczyzn” i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej;

e/ wydawanie i dofinansowywanie wydawnictw poświęconych zabytkom Warmii i Mazur;

f/ promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji;

g/ współdziałanie w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe;

h/ działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego;

i/ organizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

5.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

Program opieki nad zabytkami gminy Olecko zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego (uchwała nr VII/164/15 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 maja 2015 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego zawierają:

- ochronę różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa, między innymi poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych i strategiczno-programowych różnej rangi;
- efektywne i racjonalne zagospodarowanie obiektów zabytkowych, dopuszczenie nowych funkcji do obiektów zabytkowych, pod warunkiem wykluczenia rozwiązań dysharmonijnych;
- promowanie i wspieranie, także materialne, zagospodarowania obiektów zabytkowych na różne cele publiczne, z wykorzystaniem dostępnych źródeł finansowania. Wypracowanie rozwiązań systemowych w tym zakresie, z udziałem wszystkich kompetentnych podmiotów;
- podtrzymywanie tradycji miejsca, kontynuację rozwiązań historycznych bądź nawiązanie do nich,
- ochronę ekspozycji zabytkowych panoram i sylwet miast oraz zespołów zabytkowych, zachowanie historycznych dominant krajobrazowych;
- ochronę obszarową miejsc o wysokich walorach krajobrazu kulturowego i przeciwdziałanie procesom jego degradacji. Szczególne znaczenie ze względu na swą unikatowość mają obszary: Żuławy, strefa Kanału Elbląskiego, wybrzeże Zalewu Wiślanego z krawędzią Wysoczyzny Elbląskiej, Północna Warmia oraz obszar Wielkich Jezior Mazurskich, a także Krajobraz Oberlandzki, Ziemia Lubawska i Poborze;
- ochronę i zachowanie dóbr kultury współczesnej, podkreślających specyficzne, współczesne cechy krajobrazu kulturowego regionu. Szczególne znaczenie mają tu obiekty i zespoły architektoniczne w Olsztynie (planetarium, BWA, hala Urania) oraz w Elblągu (zespół zabudowy starego miasta – retrowersja oraz centrum kultury Światowid).

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

- ochronę i utrzymanie: zamków i warowni średniowiecznych, zespołów zabytkowych, miast historycznych i układów urbanistycznych, zabytków techniki, założeń pałacowo-parkowych, fortyfikacji nowożytnych, historycznych zespołów pielgrzymkowych, miejsc wydarzeń historycznych, wsi historycznych, zabytków archeologicznych;
- pełną realizację programów opieki nad zabytkami, w tym „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015”;

- utworzenie parków kulturowych, obejmujących szczególnie cenne elementy dziedzictwa kulturowego regionu – założenia pałacowo-parkowe, wsie historyczne, fortyfikacje nowożytnie, budowle inżynierskie i zabytki archeologiczne;
- podwyższenie rangi ochrony prawnej innych obiektów i zespołów zabytkowych o wyjątkowych i unikatowych walorach;
- rewitalizację zabytkowych zespołów urbanistycznych, ruralistycznych, przemysłowych i powojkowych;
- zachowanie, utrzymywanie i uporządkowanie zabytkowych cmentarzy wraz z zachowanymi zespołami zieleni komponowanej i elementami sztuki sepulkralnej. Obiekty te stanowią ważny element dziedzictwa regionu, świadczący o jego wielokulturowości, i który jest przedmiotem zainteresowania turystów krajowych i zagranicznych;
- zarządzanie zasobem zabytków archeologicznych w celu zapewnienia im przetrwania, udostępnienie obiektów archeologicznych o walorach krajobrazowych i ekspozycyjnych, jak np.: Pola Grunwaldzkie, wybrane grodziska (np.: Gardyny, Iława – Wielka Żuława, Święty Gaj, Pasym, Janiki Wielkie, Skomack Wielki) i osady (np. osada Truso w Janowie), kurhany i cmentarzyska kurhanowe (np.: Piórkowo, Weklice, Wieprz, Gródki, Nowa Wieś Wielka i inne) przez opracowanie planów ochrony i udostępnienia poszczególnych obiektów, utworzenie szlaków dziedzictwa archeologicznego oraz parków kulturowych, z zachowaniem zasad harmonijnego wkomponowania i wyeksponowania obiektów w krajobrazie danego obszaru;
- podjęcie działań w celu rozpoczęcia procedury zakwalifikowania Kanału Elbląskiego wraz z otaczającym go krajobrazem na listę światowego dziedzictwa UNESCO;
- podjęcie działań w celu uznania za pomniki historii sanktuariów pielgrzymkowych w Świętej Lipce i Stoczku Klasztornym, oraz określenie możliwości wprowadzenia na tę listę: miasta Reszel, zamków w Olsztynie i Lidzbarku Warmińskim oraz Twierdzy Boyen w Giżycku.

5.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Olecko odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

5.4. Strategia rozwoju powiatu oleckiego na lata 2016-2025

Autorzy strategii wskazują na wysoki poziom ochrony środowiska kulturowego jako jeden z istotnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Jednym z celów operacyjnych celu strategicznego „Dbałość o dziedzictwo kulturowe Powiatu Oleckiego, upowszechnianie wiedzy w tym zakresie oraz organizacja działań ochronnych” jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Jako wytyczne do realizacji tego celu przyjęto:

- opracowanie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Oleckiego,
- współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Oleckiego,
- oznakowanie zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Oleckiego znakami informującymi o tym, że jest to zabytek,
- popularyzacja i upowszechnienie wiedzy o zabytkach i kulturze regionu.

**6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
(RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO Z DOKUMENTAMI
WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY)**

6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Olecko

W/w dokument zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez strefy ochrony konserwatorskiej. Strefy ochrony konserwatorskiej oraz wykaz obiektów i układów wymagających ochrony podano w omawianym dokumencie na podstawie „Studium wartości kulturowych Miasta i Gminy Olecko”, które opracowano w październiku 1999 roku przez zespół w składzie: mgr Maciej Ambrosiewicz, mgr Jerzy Siemaszko, dr Janusz Mackiewicz, mgr Adam Żywiczyński. Zakres i sposób ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Olecko określono w postaci stref ochrony konserwatorskiej B – ochrony częściowej, E – ochrony ekspozycji, K – ochrony krajobrazu oraz obszaru podlegającego rygorom ochrony archeologicznej ze względu na znaczne nasycenie śladami kultury materialnej, a także terenu nierozpoznanego pod względem archeologicznym.

Strefa B – częściowej ochrony konserwatorskiej – obejmuje ochronę układu przestrzennego i elementów jednostek osadniczych o wyróżniających się wartościach kulturowo – krajobrazowych. Obowiązuje zachowanie charakteru i skali obiektu z możliwością wprowadzania nowych elementów z zachowaniem tradycyjnych form oraz kontynuacji istniejącego układu. W strefie ustalono:

- 1) zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania przestrzennego (układu dróg, sposobu kształtowania wnętrza, wykorzystania naturalnych walorów krajobrazowych, rozłogu pól itp.);
- 2) prowadzenie remontów z zastosowaniem zasady dostosowania współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów;
- 3) dostosowanie nowej zabudowy do istniejącej historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali, bryły, rozwiązań konstrukcyjnych i materiałowych zabudowy;
- 4) dążenie do zlikwidowania uciążliwych funkcji i negatywnych dominant architektonicznych;
- 5) dążenie do uporządkowania brył i elewacji (zharmonizowanie przybudówek, wprowadzenie dachów o lokalnej, historycznej genezie, zachowanie jednorodności oraz historycznego pokrycia dachu, zachowania i odtworzenia detalu architektonicznego, kolorystyki, historycznych podziałów stolarki okiennej, utrzymania pierwotnych kształtów przepruć okiennych itp.).

Strefa E – ochrony ekspozycji – obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania historycznych układów przestrzennych lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Dotyczy to wyznaczania terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie jej nieprzekraczalnych gabarytów. Zaleca się opracowanie studiów widokowych, krajobrazowo – architektonicznych jako materiał wejściowy do opracowania planów miejscowych. W obrębie wyżej wymienionych poszczególnych stref przewiduje się działania konserwatorskie w różnym zakresie:

- 1) ochrony (dot. istniejących walorów zachowanych w dobrym stanie) konserwacji (dot. przywrócenia właściwego stanu zachowania walorów układu lub elementów historycznych);
- 2) rewitalizacji – przywrócenia właściwego stanu przekształconych układów i elementów historycznych, odtworzenie zniszczonych układów lub elementów historycznych.

Strefa K – ochrony krajobrazu kulturowego – obejmuje teren krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym znajdujący się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym, w wyniku działalności ludzkiej, charakterystycznym wyglądzie. Działania konserwatorskie w strefie K obejmują:

- 1) restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem;
- 2) ochronę krajobrazu naturalnego związanego kompozycyjnie z historycznym założeniem;
- 3) ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, układ wodny (cieki wodne, stawy), zadrzewień śródpolnych, alei i szpalerów drzew. W założeniach planistycznych nowych dróg należy uwzględniać w/w walory krajobrazu kulturowego;
- 4) nową zabudowę należy poddać szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobów kształtowania bryły;
- 5) wskazane jest zlikwidowanie elementów dysharmonijnych.

Na terenie miasta Olecka ustala się obowiązek ochrony i starannego kształtowania panoramy miasta widocznej z jeziora i wschodniego jego brzegu. W ramach planów miejscowych wykonywanych dla tych obszarów, należy opracowywać studia krajobrazowe. W/w zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków są wiążące w sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ustaleń warunków zabudowy w trybie decyzji o warunkach zabudowy.

6.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Olecko obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

Lp.	Nazwa aktu i data jego podjęcia przez Radę Miejską w Olecku	Tytuł planu	Dziennik urzędowy publikujący akt
1.	Uchwała Nr XXXIX/257/97 z 28.11.1997 r.	M.P.Z.P. terenu położonego pomiędzy ulicą Gołdapską i Jeziorem Olecko Oleckie przy ul. Gołdapskiej w Olecku	Dz. Urz. Woj. Suwalskiego z 1998 r. Nr 3, poz. 11
2.	Uchwała Nr XL/267/97 z 19.12.1997 r.	M.P.Z.P. terenów przy ul. Targowej i Kościuszki	Dz. Urz. Woj. Suwalskiego z 1998 r. Nr 8, poz. 50
3.	Uchwała Nr XL/269/97 z 19.12.1997 r.	M.P.Z.P. terenów zabudowy mieszkalno - usługowej Olecko ul. Sokola	Dz. Urz. Woj. Suwalskiego z 1998 r. Nr 8, poz. 52
4.	Uchwała Nr XX/159/2000 z 30.03.2000 r.	M.P.Z.P. terenów miasta Olecko położonych przy ul. Gołdapskiej i Parkowej	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 25, poz. 394

5.	Uchwała Nr XX/160/2000 z 30.03.2000 r.	M.P.Z.P. części terenów miasta Olecko położonych przy ulicy Gołdapskiej	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 25, poz. 395
6.	Uchwała Nr XX/162/2000 z 30.03.2000 r.	M.P.Z.P. terenów turystyczno – wypoczynkowych nad Jeziorem Oleckie Wielkie	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 25, poz. 396
7.	Uchwała Nr XXI/170/2000 z 27.04.2000 r.	M.P.Z.P. terenów przy ul. Armii Krajowej i Kopernika w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 33, poz. 503
8.	Uchwała Nr XXVII/208/2000 z 30.11.2000 r.	M.P.Z.P. „Śródmieście I” w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 3, poz. 41
9.	Uchwała Nr XXXVII/273/01 z 10.08.2001 r.	M.P.Z.P. „Szyjka” w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 82, poz. 1249
10.	Uchwała Nr XLIII/316/02 z 28.02.2002 r.	M.P.Z.P. gminy Olecko w obrębie jez. Dobskiego	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 43, poz. 658
11.	Uchwała Nr XLVI/352/02 z 01.07.2002 r.	M.P.Z.P. terenu przy drodze do Suwałk i Gołdapi	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 88, poz. 1288
12.	Uchwała Nr XLVI/351/02 z 01.07.2002 r.	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Jaśki gmina Olecko	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2002 r. Nr 88, poz. 1287
13.	Uchwała Nr XLVIII/368/02 z 20.09.2002 r.	M.P.Z.P. Zakładu Powierzchniowej Eksploatacji Kruszywa Naturalnego w obrębie wsi Jaśki	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2002 r. Nr 130, poz. 1847
14.	Uchwała Nr III/24/02 z 30.12.2002 r.	M.P.Z.P. terenów TAG w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2003 r. Nr 22, poz. 336
15.	Uchwała Nr IX/62/03 z 25.06.2003 r.	M.P.Z.P. terenu w obrębie Sedranki	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2003 r. Nr 114, poz. 1532
16.	Uchwała Nr XXXV/266/05 z 23.06.2005 r.	M.P.Z.P. terenów w północnej części miasta Olecka	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2005 r. Nr 102, poz. 1373
17.	Uchwała Nr XLVII/379/06	M.P.Z.P. części m. Olecka obejmujących tereny położone w sąsiedztwie torów kolejowych	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2006 r. Nr

	z 31.08.2006 r.	<p>między drogami wyjazdowymi do Świętajna i Giżycka, tereny przyległe do drogi wyjazdowej w kierunku Elku, teren przy ul. Wojska Polskiego, teren między ulicami Kasprowicza, Rzeźniczą, Kościuszki i targowicą, teren przy skrzyżowaniu ulic Al. Zwycięstwa i Kościuszki, tereny przyległe do ulic Wiejskiej i Leśnej, teren położony w sąsiedztwie osiedla mieszkaniowego Lesk oraz tereny w sąsiedztwie jeziora Oleckie Wielkie</p>	169, poz. 2419
18.	Uchwała Nr VI/56/07 z 30.03.2007 r.	M.P.Z.P części gminy Olecko w obrębie jeziora Dobskiego	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2007 r. Nr 73, poz.1165
19.	Uchwała Nr VI/57/07 z 30.03.2007 r.	M.P.Z.P. Części terenów miasta Olecko położonych pomiędzy ul. 1 Maja, Placem Wolności, Grunwaldzką, Młynową, Jagiellońską, Wodną i rzeką Lega	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2007 r. Nr 73, poz.1166
20.	Uchwała Nr XIII/118/07 z 26.10.2007 r.	M.P.Z.P. terenu sportowo – rekreacyjnego nad jeziorem Oleckie Wielkie w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2007 r. poz. 2576, Nr 200
21.	Uchwała Nr XX/184/08 z 27.06.2008 r.	Zmiana części M.P.Z.P. Część miasta Olecka „Szyjka” dla terenów położonych przy ul. Kościuszki i drodze dojazdowej do ulicy Norwida	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2008r. Nr 118, poz.1957
22.	Uchwała Nr XXI/190/08 z 26.08.2008 r.	Zmiana M.P.Z.P. Terenu położonego przy ulicy Parkowej w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2008r. Nr 168, poz. 2441
23.	Uchwała Nr XXI/191/08 z 26.10.2008 r.	Zmiana części M.P.Z.P. Miasta Olecka obejmującego tereny położone w sąsiedztwie torów kolejowych pomiędzy drogami wyjazdowymi do Świętajna i Giżycka	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2008r. Nr 168, poz. 2442
24.	Uchwała Nr XXIX/269/09 z 29.05.2009 r.	Zmiana części MPZP „Śródmieście I” w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 6 sierpnia 2009r. Nr 107, poz.

			1760
25.	Uchwała Nr XXXVI/334/09 z 30.12.2009 r	MPZP terenów położonych w obrębie Jaśki, gmina Olecko, w granicach działek nr geod. 218/6, 218/7 oraz części działki 229/1	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 24 lutego 2010r. Nr 21, poz. 525
26.	Uchwała Nr ORN.0007.59.2011 z 15 lipca 2011	Zmiana MPZP części miasta Olecko w zakresie terenu działki nr ewid. 87 położonej przy Szosie do Świętajna w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 24 lutego 2010r. Nr 21, poz. 525
27.	Uchwała Nr ORN.0007.77.2011 z 29.09.2011	Zmiana MPZP części terenów miasta Olecko położonych przy ulicy Gołdapskiej w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 28 listopada 2011 r. Nr 180, poz. 2686
28.	Uchwała Nr ORN.0007.111.2012 z 29.11.2012 r.	Zmiana MPZP części terenów miasta Olecko położonych przy ulicy Gołdapskiej i Parkowej	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 14 lutego 2013 r. poz. 786
29.	Uchwała Nr ORN.0007.112.2012 z 29.11.2012 r.	MPZP terenu przemysłowego w rejonie ulicy Gołdapskiej w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 14 lutego 2013 r. poz. 787
30.	Uchwała Nr ORN.0007.117.2012 z 28.12.2012 r.	Zmiana MPZP w zakresie terenów położonych przy ulicy Zamostowej wraz z częścią ulicy Zamostowej, ulicy Rzeźnickiej i przy ulicy Gołdapskiej w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 14 lutego 2013 r. poz. 788
31.	Uchwała Nr ORN.0007.23.2013 z 24.05.2013 r.	MPZP dla dwutorowej, napowietrznej linii elektroenergetycznej 400 kV Ełk – granica RP na terenie gminy Olecko	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 2 lipca 2013 r. poz. 2179
32.	Uchwała Nr ORN.0007.49.2014 z 17.07.2014 r.	MPZP terenu położonego w rejonie północnym Olecka w obr. ewid. Olecko 2	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 31 lipca 2014 r. poz. 2688
33.	Uchwała Nr ORN.0007.1.2015 z 17.07.2014 r.	MPZP dla terenów w rejonie ulicy Sembrzyckiego i Placu Zamkowego nad Jeziorem Olecko Wielkie w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 13 marca 2015 r. poz. 952

34.	Uchwała Nr ORN.0007.50.2015 z 26.06.2015 r.	MPZP dla części przebiegu napowietrznej linii elektroenergetycznej 110 kV relacji Gołdap – Olecko na terenie gminy Olecko	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z dnia 4 sierpnia 2015 r. poz. 2861
35.	Uchwała Nr ORN.0007.58.2015 z 28.08.2015 r.	Zmiana MPZP terenu położonego między ulicami Grunwaldzką, Wąską, 1 Maja i Placem Wolności w Olecku	Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z dnia 28 września 2015 r. poz. 3325

6.2. Strategia rozwoju gminy do 2025 roku

Wizja Gminy Olecko w 2025 roku została sformułowana następująco:

*„STOLICA MAZUR GARBATYCH – GMINA O WYJĄTKOWEJ JAKOŚCI ŻYCIA OPARTEJ
O INTELIGENTNĄ GOSPODARKE I W PEŁNI WYKORZYSTUJĄCA WALORY POŁOŻENIA”*

Jednym z celów strategicznych Gminy Olecko, pozwalającym realizować cel główny, jest „WZROST ATRAKCYJNOŚCI ZAMIESZKANIA”. Wzrost tej atrakcyjności ma nastąpić poprzez kierunki działań, m.in. takie jak:

- **wykreowanie przyjaznej przestrzeni publicznej** - realizowane poprzez:

- poprawę jakości dróg publicznych i budowę chodników oraz dróg rowerowych (w szczególności tych odcinków, które przyczynią się do poprawy połączenia pomiędzy Oleckiem a terenami wiejskimi gminy oraz obszarami aktywności rekreacyjnej, sportowej czy turystycznej);

- rewitalizację przestrzeni gminy oraz rozbudowę i uspołnienie małej architektury (np. dbanie o zielen miejską, ławki, kosze na śmieci);

- przygotowanie nowoczesnej przestrzeni handlowej w centralnej części Olecka – służącej sprzedaży produktów lokalnych (m.in. żywność, produkty rękodzielnicze);

- **wzmocnienie aktywności kulturalnej** – czemu sprzyjać będzie:

- przygotowanie zaplecza infrastrukturalnego dla kultury – w tym obiektów dla wydarzeń plenerowych,

- wsparcie dla aktywności organizacji pozarządowych i nieformalnych inicjatyw kultury – organizacyjne, promocyjne i doradcze, a możliwie także inicjowanie takich przedsięwzięć wśród młodzieży,

- organizacja przestrzeni spotkań dla społeczności lokalnych oraz wypracowanie, na drodze konsultacji, optymalnych metod jej udostępniania zainteresowanym.

Innym celem strategicznym jest „WZROST ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ”, który będzie realizowany poprzez m.in.:

- **rozwój innej infrastruktury turystyczno – sportowo – wypoczynkowej na terenie całej gminy** – do czego niezbędne są:
 - poprawa jakości infrastruktury istniejącej,
 - budowa nowej infrastruktury turystyczno – wypoczynkowej (elementy infrastruktury na potrzeby turystów indywidualnych, ścieżki rowerowe np. na dawnych nasypach kolejowych, szlaki piesze, trasy do jazdy konnej, infrastruktura „zimowa”.

7. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY OLECKO

7.1. Zwięzła charakterystyka dziedzictwa kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy²

Najstarszy ślad działalności człowieka w Polsce północno-wschodniej – róg renifera ze śladami obróbki krzemiennym narzędziem – wydobyto z warstw piasku datowanych na okres sprzed około 15 tysięcy lat wstecz nad jeziorem Popówka Mała, znajdującym się w obrębie granic miejskich Giżycka – stolicy sąsiedniego powiatu. Z terenu dzisiejszej gminy Olecko, ślady pobytu grup ludzkich z tego czasu odkryto w okolicach Olecka oraz wsi Sedranki i Możne. Były to niewielkie liczebnie grupy koczowników – łowców i zbieraczy, eksploatujących zasoby tundry porastającej wówczas te tereny, w nieznaczny jedynie sposób wpływając na jej kondycję. Około 10.000 lat temu klimat stopniowo ocieplił się, wpływając na zmianę szaty roślinnej. Miejsce tundry zajęła tajga, z charakterystyczną dla niej roślinnością i światem zwierzęcym. Grupy ludzkie, pomimo nadal koczowniczego trybu życia, wznosiły niewielkie, krótkotrwałe obozowiska nad brzegami rzek oraz powstającymi wówczas jeziorami. Szczególne znaczenia nabrały wówczas tereny wzdłuż rzeki Legi, chętnie wykorzystywane przez ówczesnych mieszkańców.

W połowie pierwszego tysiąclecia p.n.e. na obszar dzisiejszych Mazur, w tym teren dzisiejszej gminy Olecko przybyła ludność utożsamiana z Bałtami, której kulturę określano mianem kurhanów zachodniobałtyjskich. Ludność ta zakładała osiedla obronne na sztucznie wnoszonych wyspach jeziornych lub obronne grody na wzgórzach. Zmarłych członków społeczności grzebano spalonych, w glinianych naczyniach zwanych urnami, ustawianych w kamiennych skrzyniach przykrytych kurhanami.

Około przełomu er rozpoczął się tak zwany złoty wiek Mazur w pradziejach. W dalszym ciągu tereny te były domeną ludów zachodniobałtyjskich. Dzięki kontaktom z terenami Cesarstwa Rzymskiego, zainteresowanego wymianą handlową z terenami półwyspu Bałtyku, zasadniczo zmieniła się kultura materialna tej ludności. To, co jest odkrywane przez archeologów w większym stopniu nawiązuje do kultury środkowej i południowo-zachodniej Europy, niż do prowincji wschodnich kontynentu. Z terenu gminy Olecko, najbardziej znanym stanowiskiem archeologicznym datowanym na okres wpływów rzymskich jest cmentarzysko ciałopalne pod wsią Przytuły.

W okresie wczesnego średniowiecza teren dzisiejszej gminy Olecko był zamieszkiwany przez pruski lud Jaćwingów. Byli to potomkowie ludności zachodniobałtyjskiej, zasiedlającej te tereny od V w. p.n.e. Struktura osadnicza opierała się wówczas o system obronnych grodów, otoczonych osadami otwartymi. Prawdopodobnie był to początek organizacji społecznej, z dominującą rolą rodów zajmujących warowne grody i kontrolowane ziemie. Grupy te jednoczyły się na czas wypraw łupieżczych na teren sąsiadów: Polaków, Litwinów czy Rusinów. Nie zdołały jednak wypracować jednolitej organizacji terytorialnej. Toczyły one lokalne wojny, jednak ostateczny cios zadały im wojska Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w

² Opracowano na podstawie programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2012-2015; Archemczyk S., Dzieje Mazur (wschodnich); [w:] Województwo suwalskie. Przeszłość, teraźniejszość, perspektywy. Praca zbiorowa pod red. J. Kopciała, Suwałki 1995; Demby R., W straduńskiej puszczy. Z dziejów osadnictwa na ziemi oleckiej, Olecko 1998; Olecko. Z dziejów miasta i powiatu, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1974.

Jerozolimie sprzymierzone z siłami księcia mazowieckiego. W 1277 r. miała miejsce bitwa pomiędzy Jaćwingami a Krzyżakami nad jeziorem Skomętno koło Ełku. Kilka lat później, krzyżacki kronikarz Piotr z Dusburga odnotował „koniec wojny w Prusach”.

Przez pierwsze dwa wieki rządów krzyżackich na tym terenie nie odnotowano zasadniczych zmian w strukturze osadniczej. Konflikty XIII-XV w. także toczyły się z dala od obszarów dzisiejszej gminy Olecko. Dopiero koniec XV w. i ustalenia drugiego pokoju toruńskiego, pozbawiające Krzyżaków dobrze zagospodarowanych terenów, doprowadziły do tego, że musieli oni rozpocząć mozolną akcję zagospodarowywania obszarów dotychczas pozostających na marginesie ich zainteresowań.

Nadania, bardzo liczne w XVI wieku, odbywały się bezpośrednio od księcia lub w formie sprzedaży z rąk starostów. Stosowano prawo magdeburskie i chełmińskie. Za panowania księcia Albrechta powstała wieś książęca: Sedranki; wsie czynszowe: Babki Oleckie, Borawskie, Dąbrowskie, Dobki, Duły, Dzięgiele Oleckie, Gąski, Gordejki, Jaški, Judziki, Kijewo, Kukowo, Łęgowo, Możne, Olszewo, Plewki, Przytuły, Raczki Wielkie, Szczecinki, Rosochackie, Świdry, Zabelne, Zajdy i Zatyki; dobra szlacheckie: Biała Olecka, Doliwy, Ślepie oraz młyn w Pomianach. Na tak szybki rozwój osadnictwa, zwłaszcza około 1560 r. miała wpływ projagiellońska polityka lenna księcia, stwarzająca pokojowe warunki w tej przygranicznej strefie (Prusy – Litwa- Polska). Kulminacyjnym akcentem akcji osadniczej było utworzenie miasta Marggrabowa (1560 r.). Założeniem tej jednostki osadniczej była buda myśliwska utworzona tu w początkach państwa pruskiego, na miejscu której powstał przed 1544 r. zameczek myśliwski. Odtąd zamek i miasto funkcjonowały w pobliżu siebie. Marggrabowa była pierwszym miastem utworzonym we wschodniej części Prus. Świadczy to o ważnej roli jaką jemu przypisano. Marggrabowa otrzymała duży obszar ziem, przywileje, jak i rozległe założenie urbanistyczne (trzynastomorgowy rynek i place pod domostwa dla 300 rodzin). Na rynku stanął ewangelicki kościół parafialny wraz z cmentarzem i plebanią. W mieście była szkoła i szpital. Całość została ogrodzona palisadą z bramami wjazdowymi.

W tym czasie teren dzisiejszej gminy Olecko, podobnie jak całych Mazur nawiedzały zarazy. Nie wpłynęły one jednak znacząco na sytuację ludnościową. Jeszcze w 1573 r. powstały dobra szlacheckie w Lenartach. Wiek XVII przyniósł zmiany polityczno – administracyjne. Siedzibę starostwa ostatecznie przeniesiono do zamku Oletzko, a starostwo nazwano oleckim (1619 r.). Był to ważny moment w rozwoju struktury administracyjnej Prus Książęcych na tym przygranicznym terenie. Sam zamek otrzymał nową formę budowli czteroskrzydłowej, flankowanej cylindrycznymi basztami (1654 r.). Z lokacji wsi czynszowych miała miejsce tylko jedna, powtórzona - Sedranki wraz z młynem. W 1670 r. potwierdzono przywilej lokacyjny dla miasta Marggrabowa, jednak przez miasto nie prowadził żaden trakt o znaczeniu krajowym. Mimo podejmowanych działań, rozwój terenu obecnej gminy osłabł. Jednostki osadnicze zaplanowane z dużym rozmachem w wieku XVI, w wyniku niesprzyjających okoliczności nie tylko nie rozwinęły się, ale uległy w wielu przypadkach całkowitemu zniszczeniu. Regres trwał do początku XVIII w. Jak w całej ówczesnej Europie, rozwój miasta hamowały klęski żywiołowe, takie jak pożary, epidemie oraz zniszczenia wojenne. Powodowały one straty materialne oraz znaczne ubytki ludności. Duże zniszczenia miastu przyniosły pożary w końcu XVII i na początku XVIII w., tak zwany najazd tatarski w latach 1656-1657, epidemia dżumy, która w

latach 1709-1711 pochłonęła na terenie ówczesnego starostwa oleckiego około 11 tysięcy osób (w samym Olecku ocalało zaledwie 78 osób).

W 1701 roku Prusy stają się monarchią. Książę Fryderyk III zostaje królem Fryderykiem I. Jego następcą król Fryderyk Wilhelm I odwiedził w 1721 r. zdziesiątkowane kataklizmami miasto Marggrabowa, które liczyło wówczas zaledwie 98 mieszkańców. Od tego roku z inicjatywy króla rozpoczęła pracę komisja nadzorująca zagospodarowywanie kraju i jego nową kolonizację. W tych czasach wprowadzono nową miarę gruntów - miarę olecką (pręt olecki 4,16 m), która obowiązywała w latach 1722-1750, a przy wymierzaniu królewskich zagród chłopskich stosowano ją jeszcze w 1773 r. W okresie panowania Fryderyka Wilhelma I podejmowano usilne działania zmierzające do ożywienia gospodarczego omawianego terenu jak i całych Prus. Król przywiązywał też wagę do rozwoju oświaty dokonując reformy szkolnictwa elementarnego. Powstał również fundusz Mons Pietatis, z którego środki przeznaczono na uposażenia nauczycieli szkół wiejskich. Powstały wówczas szkoły w miejscowościach: Babki Oleckie, Borawskie, Doliwy, Dudki, Gąski, Gordejki, Jaški, Jelonek, Kijewo, Kukowo, Łęgowo, Moźne, Olszewo, Plewki, Przytuły (między 1737 a 1740 r.). Panujący w latach 1740-1786 Fryderyk II zwany Wielkim podjął kolejne działania reformatorskie. Z jego inicjatywy w 1751 r. została wprowadzona reforma administracyjna, dawne starostwa uznano za zbędne i z ich połączenia powstały nowe powiaty ziemskie. W 1770 r. utworzono urzędy sądownicze m.in. w Olecku, dla całego omawianego obszaru, wybudowano szkoły w Białej Oleckiej (1765), Judzikach (1766), Szczecinkach (1774). W 1741 r. powstał kościół w Gąskach, przy którym utworzono nową parafię ewangelicką (1749) - jako trzecią na tym obszarze obok parafii ewangelickich w Olecku i Mieruniskach. Reformy i wyprowadzanie kraju z kryzysu przerwała jednak wojna siedmioletnia (1756-1763), która spowodowała kolejne spustoszenia i okupację wschodnich terenów Prus przez wojska rosyjskie. Z końcem XVIII w. nastąpiło wzmocnienie terytorialne Prus kosztem Polski jako wynik rozbiorów (1772, 1793 i 1795). Wiązała się z tym nowa akcja osadnicza wspierana finansowo przez państwo. Początek wieku XIX to wojny napoleońskie, które przyniosły ze sobą na wschodnie ziemie Mazur spustoszenie zasobów żywności, głód i zarazy. Jeszcze w czasie tych wojen, w wyniku klęski pod Jeną konieczna była gruntowna przebudowa wewnętrzna Prus. Projekt opracowany przez reformatora Prus Karla barona vom und zum Steina, zakładał reformę agrarną („Oktoberedikt” z 9.X.1807 r.), zmiany w ordynacji miejskiej i reorganizację urzędów („Städteordnung” z 19.XI.1808 r.). Edyktem z 9 października 1807 r. zniesiono poddaństwo i umożliwiono zakup ziemi przez mieszczan i chłopów. Celem było uśmierzenie buntów chłopskich zapoczątkowanych w końcu XVIII w. i poprawa efektywności rolnictwa. Prawdziwe uwłaszczenie przyniósł jednak edykt wydany za ministra K. A. von Hardenberga z 14 września 1811. Uwłaszczenie wprowadzano w życie powoli - do 1847 r. co piąty chłop otrzymał ziemię. Trzecia z reform dotyczyła aparatu państwowego jak również i wojska (16. XII.1808). Edykt z 11 marca 1812 r. umożliwiał Żydom osiedlanie się na terenie Prus. Reforma administracyjna z 1816 r. dokonała zmian w rozgraniczeniu rejencji królewieckiej i gąbińskiej. Nowy podział na powiaty spowodował włączenie obszaru obecnej gminy Olecko w skład powiatu oleckiego należącego do rejencji gąbińskiej. Podział ten stawał się z wolna podstawą do wyznaczenia granic obwodów kościelnych i okręgów sądowniczych. Popadający od wielu lat w ruinę zamek Oletzko (zniszczył go pożar w 1822 r.) włączono do powiatowego miasta Marggrabowa (powiat nosił nazwę Oletzko). Drewniana zabudowa zaczęła ustępować miejsca

murowanej. W mieście powstały: drukarnia, karczmy, gorzelnia, browary, garbarnie, roszarnia lnu, mleczarnia i młyn. Od 1820 r. kursował dylizans na trasie Ełk-Marggrabowa-Gąbin. Około połowy XIX w. podjęto budowę dróg bitych (Wystruć - Gołdap - Marggrabowa - Ełk, Mieruniszki - Marggrabowa - Cimochoy oraz Kowale - Marggrabowa - Dunajek i Marggrabowa - Wydminy). Pocztę uruchomiono w 1860 r. W XIX w. na terenie obecnej gminy osiedlali się katolicy, którzy w 1853 roku otrzymali duszpasterza. Budowę kościoła katolickiego w mieście Marggrabowa rozpoczęto w 1859 roku, a poświęcono go w 1861 roku. Prawa parafialne zostały przyznane 31 marca 1871 roku. Była to jedyna parafia katolicka w powiecie oleckim. Powstanie Cesarstwa Niemieckiego (1 stycznia 1871) wpłynęło na rozwój gospodarczy terenu i wyprowadzenie z izolacjonizmu. Wejście państwa w epokę pary spowodowało rozwój sieci kolei żelaznej jak też przemysłu i rolnictwa. Nowa maszyna parowa umożliwiała szybki przewóz towarów i ludzi oraz dynamiczny rozwój przemysłu, którego wyroby sprawnie dowożono we wszystkie zakątki cesarstwa. Rozwinął się również przemysł przetwórczy płodów rolnych. Przy dworach powstawały liczne gorzelnie. Marggrabowa stała się stacją kolei żelaznej w 1879 roku, kiedy to zbudowano linie przygraniczną z Ełku do Gołdapi. Wówczas Ełk był już połączony z Berlinem i Królewcem systemem magistral kolejowych. Z Olecka wyprowadzono linię do Krukłanek (1908 r.), skąd można było dojechać koleją do Węgorzewa i Giżycka.

Uzupełnieniem systemu kolejowego stała się sieć linii wąskotorowych do Świętajna i Garbasu (1911 r.) oraz połączenia do granicy państwa w miejscowości Cimochoy linią normalnotorową (1915). Powstała gęsta sieć kolejowa na terenie powiatu umożliwiająca szybkie przemieszczanie się ludności do miasta powiatowego - Marggrabowej, ale dająca także bardzo dobre połączenia obszaru powiatu z centrami w całych Niemczech. To z kolei wpływało na migracje ludności i pozwalało intensyfikować i mechanizować rolnictwo - podstawowe zajęcie ludności na omawianym obszarze. Pojawiały się produkty przemysłowe, których nie produkowano na miejscu. Ścisłejsze kontakty z uprzemysłowionymi landami prowadziły do zmian osadniczych: tworzenia nowych gospodarstw chłopskich, rozwoju sieci osadnictwa kolonijnego. Coraz większego znaczenia nabierała także sieć dróg kołowych, proces jej kształtowania trwał jeszcze do I wojny światowej. Koniec XIX i pocz. XX wieku to okres kształtowania się zachowanego do dziś krajobrazu kulturowego obszaru gminy. Wcześniejsze formy ubożego budownictwa mazurskiego (drewniane, gliniane i kamienne) zachowały się w formie szczątkowej. W latach 70. XIX w. na terenie gminy istniały majątki ziemskie ukształtowane już ok. połowy XVI w. (Biała Olecka, Doliwy, Giże, Imionki, Lenarty, Pomiany, Ślepie) i nowe (Siejnik, Kukowo, Olszewo, Raczki Małe, Sedranki-Lasek), do 1932 r. powstały jeszcze majątki powyżej 100 ha (Babki Gąseckie, Dąbrowskie, Kijewo, Łęgowo, Skowronki). Ten spokojny rozwój przygranicznego powiatu przerwała pierwsza wojna światowa. Mimo, że działania wojenne toczyły się na tym terenie stosunkowo krótko (od sierpnia 1914 roku do lutego 1915 roku) nie oszczędziły miasta Marggrabowa, posiadłości ziemskich (m. in. Biała Olecka, Duły), siedlisk wiejskich oraz części budynków dworcowych (m. in. dworca miejskiego).

Po wojnie spór między Polską a Niemcami o przynależność Mazur rozstrzygnął plebiscyt na korzyść Niemiec. W 1928 roku Marggrabowa zmieniła nazwę na Treuburg (Wierny Gród). W 1927 r. na terenie miasta powstał pomnik ku czci poległych podczas I wojny światowej z całym kompleksem sportowo- rekreacyjno- parkowym i liczne pomniki w większych wsiach (np. Szczecinki, Gąski). W 1928 r. oddano do użytku kościół parafialny w Szczecinkach przy czwartej parafii ewangelickiej na terenie gminy. Prusy, w tym również

interesujący nas obszar, oddzielone od Niemiec terytorium Polski, która odzyskała niepodległość po pierwszej wojnie światowej, były izolowane i zubożone. Dojście do władzy w 1933 roku Adolfa Hitlera rozbudziło nadzieje na poprawę. Widocznymi zmianami była rozbudowa obszaru miasta, która zaznaczyła się w budownictwie komunalnym i użyteczności publicznej. Zmiany polityczne prowadziły jednak do utraty tożsamości Prus na rzecz nowoczesnego totalitarnego państwa hitlerowskiego. Wprowadzenie systemu monopartyjnego, zmiany dawnych mazurskich nazw miejscowości - to widoczne, choć nie jedyne przejawy działania nowej władzy. Porozumienia traktatu wersalskiego zabraniały pokonanym Niemcom budowy umocnień, dlatego też nie pojawiły się na terenie gminy istotne formy tego budownictwa. Pojedynczy schron powstał pod Oleckiem dopiero w 1939 rok. Zwrócono natomiast uwagę na udrożnienie dostępu do granic z Polską bezkolizyjnymi drogami żelaznymi i kołowymi dzięki licznym wiaduktom (trasa Olecko - Cimochy). Hitlerowskie Niemcy zmierzały ku wojnie. Atak na Polskę 1 września 1939 roku rozpętał drugą wojnę światową. Okupacja ziem Polski zmieniła na okres 1939 -1944 położenie geopolityczne terenu gminy Olecko. Działania wojenne prowadzone początkowo z dala od tych ziem, po załamaniu się potęgi militarystyki hitlerowskiej zbliżały się nieuchronnie do granic Prus Wschodnich, a tym samym miasta Treuburg i jego okolic. Koalicyjna Armia Czerwona dotarła do granic Prus w październiku 1944 roku. Rozpoczęta wcześniej ewakuacja ludności, zakończyła się w październiku 1944 roku. Miasto i okolica niemal opustoszały. 23 stycznia 1945 roku Treuburg zajęły oddziały Armii Czerwonej, w ślad za nimi ruszyła polska ludność przygraniczna. Po drugiej wojnie światowej omawiany teren włączono do woj. białostockiego, a miasto nazwano Olecko. Utrzymało ono status powiatu. Przygraniczne położenie wpłynęło na dość szybkie osiedlanie się ludności polskiej w dobrze zachowanych wsiach i w zniszczonym w ok. 60% mieście. Przestała istnieć część majątków ziemskich (Doliwy, Pomiany, Raczki Małe) i miejscowości (Przytuły). Całkowitej likwidacji uległa sieć kolejek wąskotorowych. Lata powojenne to zmiana przynależności państwowej terenu dawnego powiatu Olecko, z którą wiązało się również tworzenie nowej administracji i zrębów nowego systemu politycznego. System ten wywarł znaczący wpływ na przekształcenia własnościowe, światopoglądowe, gospodarcze i planistyczne. Rolniczy charakter powiatu oleckiego ze słabo rozbudowanym przemysłem utrzymał się w okresie powojennym. Ustrój socjalistyczny funkcjonujący wówczas w Polsce dopuszczał wprowadzić własność prywatną, jednak dominującą stała się własność państwowa i spółdzielcza. Dawne majątki, jak i część gruntów dawnych wsi zostały włączone do Państwowych Gospodarstw Rolnych, akweny wodne zagospodarowywały Państwowe Gospodarstwa Rybackie, lasy upaństwowiono. Dawne zakłady takie jak mleczarnia, zakłady rzemieślnicze oraz handel stopniowo uruchamiano. Z czasem jednak miejsce prywatnego rzemiosła i handlu zajęły spółdzielnie wielobranżowe oraz spółdzielnie handlowe (PSS, MHD, GS Samopomoc Chłopska). Scentralizowany system zarządzania i finansowania odciskał swoje piętno na wielu dziedzinach życia ludności, między innymi na oświacie, kulturze i ochronie zdrowia. Wprowadzanie zasad planowania przestrzennego powodowało zmiany charakteru odbudowywanego ze zniszczeń wojennych centrum Olecka, a nowe formy zabudowy wsi z Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi jak i standardowymi zagrodami chłopskimi przeobrażały mazurski krajobraz. Z dawnych linii kolejowych pozostała jedynie normalnotorowa linia kolejowa z Gołdapi do Ełku i linia do Suwałk przez Cimochy. W wyniku reformy administracyjnej, od 1975 r. zwiększono liczbę województw i zlikwidowano powiaty, a na omawianym terenie

utworzono gminę Olecko i włączono do województwa suwalskiego. Był to okres intensyfikacji systemowego budownictwa i rozwoju firm państwowych. Z tego czasu pochodzi między innymi osiedle Siejnik i Lesk w Olecku. Przemiany społeczno-polityczne, które dokonały się w Polsce po 1989 roku, doprowadziły między innymi do zmian własnościowych. Ich pierwszym przejawem była komunalizacja majątku państwowego, prywatyzacja i wyprzedaż nieruchomości rolnych Skarbu Państwa. Proces ten, trwający do dzisiaj, obok skutków pozytywnych (tworzenie nowych przedsiębiorstw prywatnych, rozwój budownictwa głównie prywatnego), rodzi też negatywne (bezrobocie, znaczne zróżnicowanie dochodów społeczeństwa). W sferze usługowej wyraźnie dominują firmy związane z obsługą ruchu turystycznego: usługi hotelarskie, gastronomiczne, handel. Znaczącą pozycję w regionie posiadają usługi edukacyjne. Mimo przemian, 33% ludności pracującej w mieście i gminie Olecku jest zatrudnionych w firmach i instytucjach państwowych i gminnych (administracja publiczna, oświata, służba zdrowia, gospodarka komunalna). W styczniu 1999 roku dokonano kolejnej reformy administracyjnej, przywrócono wówczas powiaty, tworząc powiat olecko – gołdapski, a od 2003 r. powiat olecki. Zmniejszono również liczbę województw likwidując województwo suwalskie i tworząc województwo warmińsko - mazurskie z siedzibą w Olsztynie, w którego skład weszła gmina i powiat Olecko.

7.2. Krajobraz kulturowy

Naturalną linią kształtującą układ przestrzenny miasta był brzeg jeziora Olecko Wielkie i bieg zakola rzeki Legi, o które oparto rozplanowanie miasta. Wytyczenie tego układu podjęte w połowie XVI wieku rozpoczęło od ukształtowania rynku w kształcie trapezu o wymiarach 255m x 215m x 228m x 255m, na którym usytuowano kościół z cmentarzem i ratusz.

W dalszej kolejności powstawały ulice otwarte, wyprowadzające ruch od rynku poza obszar miasta i zamknięte, regulujące ruch w obrębie miasta. Układ urbanistyczny został stworzony na bazie sieci ulic lokacyjnych i wykształconej parcelacji z uwzględnieniem zastanego ukształtowania terenu (m. in. wzgórza kościelne) oraz powstałego wcześniej zamku myśliwskiego. Układ ten cechuje regularność. Zamek stanowiący przez długi okres niezależną jednostkę osadniczą usytuowano na wzniesieniu, nad brzegiem jeziora, oddzielała go od miasta rzeka. Murowany kościół ewangelicki wielokrotnie przebudowywany uległ zniszczeniu w czasie drugiej wojny światowej. Po wojnie rozebrano go. Na jego miejscu wzniesiono nowoczesny kościół katolicki. Miejsce zachowało swój sakralny charakter, jednak forma architektoniczna świątyni jest odmienna. Cmentarz przykościelny miał powierzchnię 2 morgów. Został zlikwidowany dopiero w 1820 roku. Obecny teren przykościelny w dużej części pokrywa się z dawnym cmentarzem.

W mieście stawiano domy w pierzejach, w układzie kalenicowym i szczytowym, z boków budynków pozostawiano często wolną przestrzeń wjazdu na podwórze gospodarcze. Przy rynku stawiano domy wieloizbowe, parterowe i piętrowe, przy ulicach - domy typu wiejskiego jedno-, dwu- i wieloizbowe. Były to przeważnie domy szczytowe, w których wykształcił się z czasem rzut dwutraktowy. W tej grupie dominował budynek asymetryczny z wejściem w osiach skrajnych. Sień wiodła na przestrzał przy ścianie granicznej na podwórze. Fasada i elewacja podwórzowa miały do pięciu osi. Podobny rzut i podział elewacji miały też budynki w układzie kalenicowym. W Olecku nie wykształcił się typ kamienicy mieszczańskiej znany z innych

miast z terenu Prus, jednak na stosowane tutaj rozwiązania miały wpływ liczne tendencje wykształcone przez wieki, a znane z zachowanych przykładów na terenie Prus Wschodnich i Zachodnich. Typowy dom kalenicowy wykształcił się w okresie nowożytnym z połączenia dwóch domów dwuizbowych i był popularny na rozległym terenie Prus, Litwy i Mazowsza zarówno na wsi jak i w mieście. Miał plan prostokąta. Wejście do budynku poprzez sień, umieszczono pośrodku ściany kalenicowej. Sień umieszczona centralnie zajmowała całą szerokość budynku. Wyjście z sieni prowadziło na podwórze. Z boków znajdowały się po dwie izby w trakcie frontowym i podwórzowym, każda była doświetlona dwoma oknami. Uzyskiwano tym samym charakter symetrycznych, pięciosiowych elewacji podłużnych i cztery izby mieszkalne. Z czasem dodawano dalsze izby w obu traktach wydłużając budynek. W niektórych budynkach ograniczano rozmiary sieni do głębokości traktu frontowego.

Większość budynków mieszkalnych objętych ochroną konserwatorską pochodzi z 1. i 2. połowy XIX i początków XX wieku. Powtarzają omówione typy rozplanowania przestrzennego. Ich w miarę regularny rytm zabudowy można odnaleźć w szczątkowo zachowanych pierzejach przy rynku, przy ulicach miasta oraz przekazach ikonograficznych.

Zamek, wzniesiony w 1654 roku, a zniszczony pożarem w 1822 roku rozebrano i na jego miejscu wystawiono w 1897 roku gmach starostwa.

Olecko, Plac Zamkowy 3, budynek starostwa wzniesiony w 1897 roku.

Gruz z tego zamku wypełnił część delty rzecznej. Teren pomiędzy rzeką a jeziorem włączono do miasta, na nim powstawały z czasem budynki użyteczności publicznej i podmiejskie domy, wznoszone głównie w układzie symetrycznych, pięciosiowych domów kalenicowych. Tutaj powstał także neogotycki kościół pod wezwaniem Krzyża Świętego i Świętego Wojciecha wraz z plebanią.

Olecko, ul. Zamkowa 11, kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego

W drugiej połowie XIX wieku głównym czynnikiem rozwoju miasta była budowa linii kolejowej z Górdapi do Elku i umieszczenie stacji kolejowej na zachód od miasta. Powstanie stacji kolejowej doprowadziło do budowy całego systemu budynków przynależnych do rangi stacji. Powstał dworzec z magazynem spedycji kolejowej jak i parowozownia z budynkiem administracyjnym. Granice stacji wyznaczały nastawnie, a nad całością dominowała kolejowa wieża wodna. Obsługa stacji wymagała całego sztabu ludzi, dla których wzniesiono typowe, kolejowe domy.

Olecko, ul. Tunelowa 4, dom w zespole stacji kolejowej (wzniesiony ok. 1915 r.)

Stopniowy rozwój miasta powodował wydzielenie kolejnych kwartałów zabudowy i nowy podział parcel budowlanych. Powstały wówczas nowe budynki noszące już cechy budownictwa przełomu wieków, kiedy to wprowadzono normy budowlane i stosowano zdobnictwo historyzujące lub secesyjne. Wiele wcześniej wybudowanych domów w wyniku remontów otrzymało nową formę. Schyłek XIX wieku to budowa sieci gazowej. W zabudowie miasta pojawiły się budynki w formach architektury neogotyckiej z obszernymi stalowymi zbiornikami na gaz i koksownią. Symbolem nowoczesnego wówczas systemu wodociągów i kanalizacji miejskiej stała się wieża wodna górująca nad miastem. W mieście powstał neogotycki szpital, który stał się domem starców po wybudowaniu nowego szpitala w okresie międzywojennym. Zabudowę miasta uzupełniły budynki oświatowe. Bardzo ciekawym przykładem połączenia funkcji rekreacyjnej i upamiętniającej stał się założony w okresie międzywojennym park przy obecnej ulicy Gołdapskiej z pomnikiem wdzięczności, stadionem, hipodromem, strzelnicą, boiskami i kąpieliskiem miejskim. Obiekt ten uzupełniony o salę wielofunkcyjną, która stała się z czasem restauracją, służy miastu do chwili obecnej.

Na terenie wiejskim gminy dominują chłopskie wsie jednorodzinne. Ich zabudowę stanowią przeważnie gospodarstwa rolne składające się z frontowego domu mieszkalnego i budynków gospodarczych wokół prostokątnego podwórza. Budynki gospodarcze zazwyczaj wznoszono z użyciem kamienia i cegły, prostopadle do domu. Drewniana stodoła ustawiona równoległe do domu zamykała podwórze. Ważnym elementem tych wsi jest kościół z terenem przykościelnym.

Szczecinki: kościół z pomnikiem ku czci mieszkańców poległych podczas I wojny światowej

Z budynków publicznych we wsiach przeważają szkoły, głównie jednoklasowe rzadziej dwu- i wieloklasowe. Budynki te pochodzą głównie z początku XX wieku, kiedy to z funduszu ministerstwa osadnictwa stawiano obiekty upamiętniające dwustulecie powstania Królestwa Pruskiego. We wsiach, przez

które wiodła linia kolejowa powstawały stacje składające się z budynku dworcowego z magazynem spedycji kolejowej, szaletu, domu mieszkalnego i budynków pomocniczych. Zespoły stacji miały jednolicie rozlokowane budynki składowe, jednorodne plany zabudowy i formy architektoniczne. W wyniku zniszczeń w okresie pierwszej wojny światowej ich forma ulegała przeobrażeniom. W krajobrazie gminy są również wsie podworskie. Głównym ich elementem jest oczywiście zespół dworsko-parkowy oraz czworaki i dwojaki dworskie usytuowane w pobliżu. Uzupełnieniem krajobrazu jest zabudowa kolonijna o formach jak we wsiach chłopskich. Stałym elementem wszystkich wsi są cmentarze, zdarza się, że w jednej wsi jest kilka cmentarzy: wiejski, dworski i rodzinne.

Zdecydowaną większość z nich na terenie miasta Olecko stanowią zabytki architektury: budynki mieszkalne, gospodarcze i przemysłowe, użyteczności publicznej oraz sakralne. Na charakter zabudowy miejskiej miały wpływ tendencje ogólne (style historyzujące, secesja, międzywojenny styl narodowy). Wielkość budowli i różnorodność form zdobniczych zależała od zamożności mieszkańców, co miało wpływ także na rodzaj stosowanego materiału budowlanego: drewno, kamień, glina, szachulec, cegła, beton. Publiczna, przemysłowa i infrastrukturalna zabudowa miasta (szkoły, urzędy, szpitale, rzeźnia, młyn itd.) oraz publiczna zabudowa wsi (szkoły, urzędy) miały charakter zunifikowany najczęściej w formie neogotyckich budowli lub obiektów licowanych cegłą. W okresie międzywojennym powstały inwestycje finansowane z kasy państwa o monumentalnej, oficjalnej formie (szpital w Olecku, Urząd Skarbowy przy ul. Zamkowej ob. Policja, banki, zespół rekreacyjno – sportowo - parkowy przy ul. Gołdapskiej).

Olecko, ul. Słowiańska 1, budynek szpitala wzniesiony w pierwszych latach XX w.

W osadnictwie terenów wiejskich przeważały założenia dworsko-parkowe lub folwarczne. Wiele z pierwotnych zespołów nie zachowało się do naszych czasów (Duły, Pieńki, Janowo). Zabudowa tych zespołów

odbiegała charakterem i rozmachem od inwestycji bogatego chłopstwa (w kompleksach bywały cegielnie i gorzelnie, stadniny).

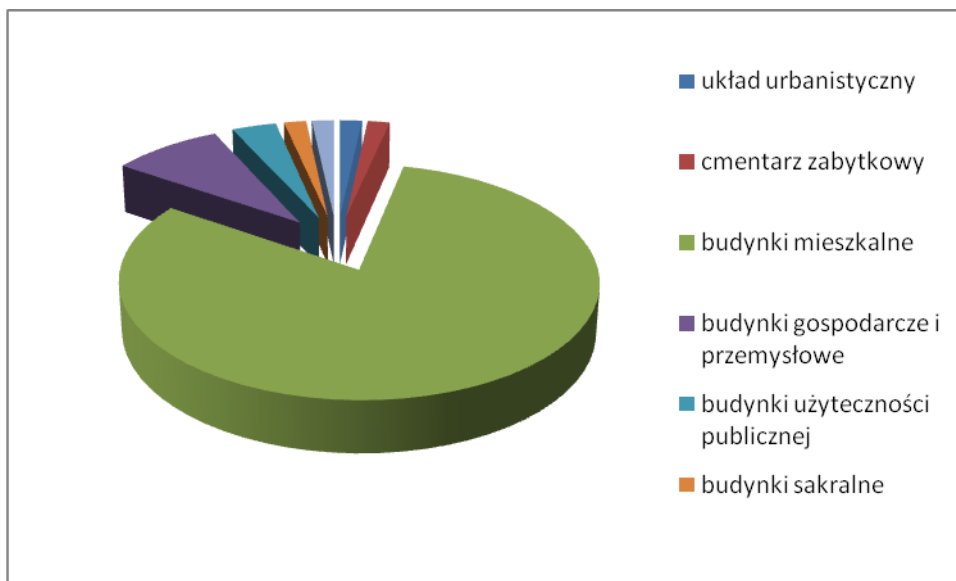
Powojenna zabudowa, szczególnie w mieście Olecku była wznoszona z pominięciem zabytkowego krajobrazu kulturowego. Ewangelicki zespół sakralny miasta nie zachował się, istnieje natomiast zespół kościoła katolickiego w stylu neogotyckim. Na terenie wsi, zgodnie z podziałem parafialnym zachowały się ewangelickie zespoły sakralne, obecnie użytkowane przez katolików (Gąski, Szczecinki).

Odrębną kategorią obiektów zabytkowych są cmentarze dawne – cywilne i wojenne, z czasów I wojny światowej. Na terenie gminy Olecko przeważają cmentarze ewangelickie, wiejskie (obecnie nieużytkowane) założone w XIX wieku. Drugą pod względem liczebności, kategorią cmentarzy są nekropole wojenne; liczne są zwłaszcza mogiły i kwatery wojenne na cmentarzach wyznaniowych (ewangelickich). W kilku miejscowościach przetrwały cmentarze rodzinne (np. w parku w Lenartach, oraz w Sedrankach). Obiekty cmentarne są przeważnie położone na terenach eksponowanych, na wzgórzach i wzniesieniach, niekiedy nad jeziorami. Porośnięte drzewostanem są charakterystycznym elementem miejscowego krajobrazu. Do najciekawszych cmentarzy ewangelickich, należy zaliczyć nieużytkowany cmentarz w Olecku, który zachował układ przestrzenny oraz starodrzew. Znaczne wartości zabytkowe i krajobrazowe reprezentują też cmentarze ewangelickie w Gordejkach Małych, Kukowie, Możnych, Sedrankach. Stan cmentarzy ewangelickich jest zły lub bardzo zły. Większość z nich jest zarośnięta samosiejkami, tworzącymi niejednokrotnie trudny do przebycia gąszcz. Na nielicznych cmentarzach, głównie rodzinnych, zachowały się ażurowe krzyże żeliwne mające duże znaczenie poznawcze dla sztuki sepulkralnej Mazur. Krzyże takie znane są m. in. z Sedranek oraz Kukowa. W odróżnieniu od cmentarzy cywilnych znacznie lepiej przedstawia się stan zachowania mogił, kwater i cmentarzy wojennych. W latach 90 odrestaurowano duży cmentarz wojenny w Zajdach oraz dwie kwatery wojenne na cmentarzu ewangelickim w Olecku. Zachowała się też większość pojedynczych mogił żołnierskich na cmentarzach ewangelickich. Charakterystyczną cechą obiektów wojennych są betonowe krzyże lub stelle z napisami informującymi o pochowanych żołnierzach niemieckich i rosyjskich. Z punktu widzenia konserwatorskiego podstawowym zabiegiem konserwatorskim na cmentarzach ewangelickich powinno być wykarczowanie zarośli i samosiejek. Tylko w ten sposób można uszanować miejsca pochówku, zapobiec zarastaniu obiektów sztuki sepulkralnej oraz udostępnić turystom i innym zainteresowanym.

Parki dworskie wchodzą w skład każdego zespołu dworskiego. Jest to kategoria obiektów zabytkowych wymagających natychmiastowej interwencji. Poza parkiem w Białej Oleckiej, na terenie tych obiektów nie podejmowane są żadne działania rewitalizacyjne.

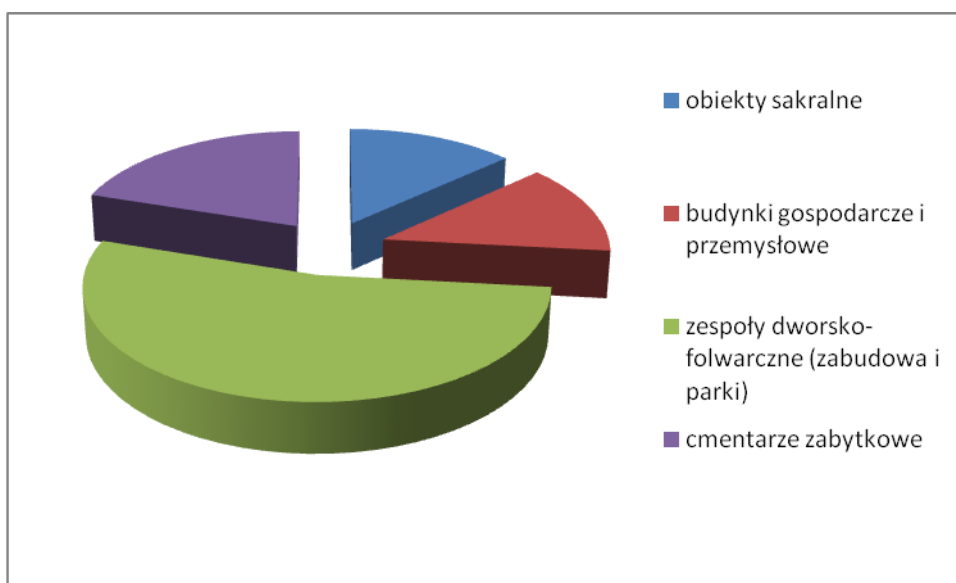
7.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Olecko

Na terenie gminy Olecko znajduje się 71 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną wynikającą z ujęcia ich w rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzonym przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykres 1. Miasto Olecko. Proporcje poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2. Teren wiejski gminy Olecko. Proporcje poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: opracowanie własne

Według obowiązującej obecnie doktryny konserwatorskiej obiekty zabytkowe nie podlegają wartościowaniu. Wszystkie zabytki objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego podlegają takim samym standardom ochrony prawnej.

7.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków gminy Olecko, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, obejmuje także obiekty nierejestrowe. W przewadze są to zabytki budownictwa murowanego w typie wiejskim (budynki mieszkalne) oraz zabytkowe cmentarze ewangelickie i wojenne z czasów I wojny światowej.

7.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Olecko znajduje się 248 stanowisk archeologicznych, w tym jedno spośród nich objęte jest ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

7.6. Zabytki ruchome

Do rejestru zabytków ruchomych województwa warmińsko – mazurskiego, gm. Olecko zostało wpisane wyposażenie zabytkowych świątyń. Zabytki ruchome gminy Olecko stanowią własność związków wyznaniowych. Liczba decyzji: 2 Liczba obiektów: 7 w tym: wyposażenie świątyń 7.

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OLECKO

W wyniku weryfikacji danych archiwalnych i waloryzacji zabytków nieruchomości wykonanej podczas sporządzania gminnej ewidencji zabytków, stwierdzono, iż na terenie gminy Olecko przeważają zabytkowe cmentarze, w tym cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej oraz zabytki budownictwa murowanego, mieszkalnego. Weszły obiekty objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego oraz obiekty zabytkowe włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem nr 54/2015 Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 9 grudnia 2015 roku.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków stanowi jedną z równorzędnych podstaw do objęcia zamieszczonego w niej obiektu ochroną konserwatorską m.in. w decyzji o warunkach zabudowy. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegać będą uzgodnieniom konserwatorskim na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy i na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę.

Obecnie niewiele obiektów zabytkowych na terenie gminy znajduje się w stanie dobrym. Stan techniczny budynków o walorach zabytkowych jest oceniany jako dostateczny; dotyczy to 60% obiektów. W złym stanie technicznym jest 15% obiektów. Stan techniczny budynków murowanych na terenie miasta ulega zdecydowanej poprawie poprzez inwestycje gminne i remonty prywatnych inwestorów. Na terenie gminy poprawa stanu zabytków następuje w miejscowościach letniskowych. Remontu dokonują inwestorzy z regionu. Zły stan techniczny dotyczy zwłaszcza budynków podworskich. Wynika to w sposób oczywisty z niewielkiej o nie dbałości przez minione sześćdziesiąt lat. Brak remontów wynikał z kolei ze szczupłości środków finansowych oraz polityki władz lokalnych w tym względzie, które w przeszłości swoje wysiłki koncentrowały głównie na zastępowaniu starej substancji nowymi blokami mieszkalnymi. W planach zagospodarowania przestrzennego zakłada się w przeważającym stopniu utrzymanie zabytkowej zabudowy. Większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków, jak również objętych gminną ewidencją zabytków) użytkowana jest zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem lub pełni funkcje zbliżone do pierwotnych. Dotyczy to przede wszystkim obiektów sakralnych, mieszkalnych i usługowych, w przypadku których stosunkowo łatwe jest utrzymanie funkcji pierwotnych. Wiele obiektów zabytkowych na terenie miasta stanowi własność komunalną. Utrzymywanie ich i remontowanie regulują roczne plany. Obiekty sakralne są utrzymywane i na bieżąco remontowane. Istnieją jednak potrzeby ich remontowania. Domy w zabudowie miejskiej i w zagrodach

wiejskich należące do osób prywatnych są w większości przypadków utrzymywane i użytkowane na cele mieszkalne. Część zagród, zwłaszcza we wsiach nad jeziorami, jest przeznaczana na funkcje letniskowe. Wszystkie cmentarze ewangeliczne nie są użytkowane. W większości pozostają w krajobrazie jako trudnodostępne tereny zielone, a zachowane nagrobki pozostają ukryte wśród krzewów. Najistotniejsze znaczenie w strukturze miasta ma zespół urbanistyczny śródmieścia Olecko, który jednocześnie stanowi główny obszar problemowy miasta, wymagający zróżnicowanych i wielopłaszczyznowych działań: rewitalizacji zdegradowanego obszaru, uzupełnienia istniejącej oraz regulacji nowej zabudowy. W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Olecko ujęty został historyczny układ urbanistyczny, zabytkowe zespoły kościelne i podworskie na terenie gminy, wokół których utworzono strefy ochrony konserwatorskiej zgodnie z decyzjami konserwatorskimi, o wpisie do rejestru zabytków. Taki zapis zapewnia ochronę konserwatorską najcenniejszych kulturowo, historycznie i krajobrazowo obszarów miasta i gminy.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu gminy Olecko

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - atrakcyjna lokalizacja terenu gminy, na terenie o znaczących walorach przyrodniczych (jeziora, rzeki, lasy); - w przewadze dobrze utrzymane obiekty zabytkowe; - postrzeganie terenu gminy jako atrakcyjnego produktu turystycznego, zarówno dzięki substancji zabytkowej, jak też walorom krajobrazowym; - wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego regionu w kreowaniu produktów turystycznych; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym; - stosunkowo duża ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - wyjątkowe obiekty zabytkowe charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Mazur – cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej; - duży potencjał organizacji pozarządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - nowa zabudowa nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - średni lub zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; - zaniedbania i brak elementarnej porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór; - chęć unowocześniania „za wszelką cenę”, często z użyciem nowych technologii, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka itp.); - brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - stała poprawa jakości środowiska naturalnego; - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową gminy; - upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłową ochronę i atrakcyjne przekształcenia nie naruszające ich pierwotnego wyglądu; - funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym wsi; 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - wciąż niezadowolający stan usług towarzyszących turystyce; - dokonywanie podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych oraz ich otoczenia, uniemożliwiających korzystanie z obiektów zabytkowych – zwłaszcza zespołów dworsko-folwarcznych;

<ul style="list-style-type: none">- korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów;- wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu;- poprawa dostępności komunikacyjnej terenu gminy zarówno w obrębie regionu, jak też w szerszym kontekście.	<ul style="list-style-type: none">- niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.
--	---

Źródło: opracowanie własne

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO

9.1 Założenia programowe programu opieki nad zabytkami gminy Olecko

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Olecko wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju terenu gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby gmina była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w powiązaniu z uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, w planach rozwoju gminy;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i architektonicznymi wsi gminy Olecko;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

9.2. Cele, priorytety i działania programu opieki nad zabytkami gminy Olecko

Główne, długoterminowe cele polityki gminy Olecko, związane z ochroną zabytków to:

1. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
2. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
3. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
4. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia ich opieki;
5. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań Rady Miejskiej w Olecku;
6. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami.

Priorytet I	Działania
<p>Ochrona zachowanych elementów zabytkowych układu urbanistyczno-przestrzennego gminy</p>	<p>A. wprowadzenie do MPZP odpowiednich zapisów dotyczących kształtowania przestrzeni i zabudowy, wypracowanych w oparciu o następujące zasady: poszanowanie pierwotnie zaprojektowanego porządku przestrzennego poprzez uwzględnienie: linii zabudowy, historycznych wysokości budynków, podziałów elewacji, formy dachów, użytych materiałów elewacyjnych i ich kolorystyki, zastosowanej stolarki okiennej i drzwiowej, form i sposobów adaptacji obiektów zabytkowych, rozmieszczania i charakteru reklam umieszczanych na obiektach zabytkowych i w bezpośrednim ich otoczeniu, sposobów wkomponowywania widocznych elementów infrastruktury technicznej;</p> <p>B. projektowanie nowej zabudowy w oparciu o element analizy przestrzenno-kulturowej, tj. ocenę wpływu powstającego obiektu na krajobraz kulturowy gminy;</p> <p>C. ograniczenie możliwości wprowadzania nowej zabudowy, która mogłaby zniekształcić czytelny układ urbanistyczny kompleksów urbanistycznych;</p> <p>D. realizacja zadań inwestycyjnych obejmujących obiekty zabytkowe, zieleń zabytkową oraz historyczny układ przestrzenny miasta Olecko:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zagospodarowanie terenu ROK Mazury Garbate w Olecku, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - przebudowa i rozbudowa budynku Teatru AGT w Olecku, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - ścieżka rowerowa, trasa: Olecko - Olecko Kolonia – Jaśki- Duży-Gordejki Małe- Doliwy – gr. gminy, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - zagospodarowanie nabrzeża rzeki Lega w mieście, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - remont i odnowa obiektów małej architektury znajdujących się na rynku i w parku miejskim przy ul. Gołdapskiej w Olecku, źródło finansowania: budżet gminy, - rewitalizacja parku miejskiego przy ul. Gołdapskiej w Olecku, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - zagospodarowanie terenu na zapleczu budynków przy pl. Wolności 19-21, źródło finansowania: budżet gminy, - remont budynków ul. Młynowa 5 oraz ul. Młynowa 9, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - remont budynków: ul. Kolejowa 11, ul. Grunwaldzka 14, ul. Kolejowa 29, ul. 11 Listopada 17, ul. Młynowa 8, ul. Nocznickiego 1, źródło finansowania: budżet wspólnoty (w tym budżet gminy), - remont budynku przy Placu Wolności 19a, źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne,

	<ul style="list-style-type: none"> - budowa drogi gminnej Dąbrowskie – Dąbrowskie Kolonia (<i>droga położona na trasie międzyregionalnej trasy rowerowej wg studium</i>), źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - budowa drogi gminnej Sedranki – dr. wojewódzka nr 653 (ze ścieżką pieszo – rowerową), źródło finansowania: budżet gminy, środki zewnętrzne, - zagospodarowanie terenów zieleni w Olecku, budżet gminy, środki zewnętrzne, - ochrona bioróżnorodności fauny i flory występującej w dorzeczu rzeki Lega i zlewni jeziora Olecko Wielkie, budżet gminy, środki zewnętrzne.
Priorytet II	Działania
Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego	<ul style="list-style-type: none"> A. wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych, dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Olecko; B. opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy reklamy, ułatwiającej dotarcie do wszystkich historycznych zakątków; C. opracowanie i oznakowanie tras turystycznych i ciągów spacerowych umożliwiających wędrowanie pozwalające na zapoznanie się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi gminy; D. wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego gminy; E. wykorzystanie obiektów zabytkowych w tworzenie produktów turystycznych lub obsługę ruchu turystycznego; F. podjęcie prac studialnych, dokumentacyjnych i projektowych mających na celu uatrakcyjnienie oraz włączenie obiektów zabytkowych do ruchu turystycznego: <ul style="list-style-type: none"> - projekt budowy ścieżki rowerowej trasa: Olecko - Olecko Kolonia, Jaśki, Duły, Gordejki Małe, Doliwy – gr. gminy, źródło finansowania: budżet gminy; - projekt zagospodarowania nabrzeża rzeki Lega w mieście, źródło finansowania: budżet gminy; - projekt budowy amfiteatru nad jeziorem Olecko Wielkie, źródło finansowania: budżet gminy.
Priorytet III	Działania
Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> A. wprowadzenie i wzmocnienie tematyki ochrony dziedzictwa do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć na rzecz budowania więzi ze środowiskiem kulturowym gminy; B. popularyzacja zasobów kulturowych w środkach masowego przekazu; C. opracowanie, aktualizacja i udostępnianie baz danych zarówno o zabytkach oraz dziedzictwie niematerialnym w gminie;

	<p>E. opracowanie i upublicznienie dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych występujących na terenie gminy;</p> <p>F. stworzenie bazy danych dotyczących zabytków w portalu mapowym SIP UM Olecko;</p> <p>G. wydanie publikacji zawierającej informacje o dziedzictwie kulturowym Gminy Olecko;</p> <p>H. oznakowanie obiektów zabytkowych w Olecku.</p>
Priorytet IV	Działania
<p>Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych</p>	<p>A. poprawa stanu zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - udzielanie dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków do wysokości środków zabezpieczonych w budżecie na podstawie uchwały Rady Miejskiej w Olecku; <p>B. dokumentowanie i badanie zasobu zabytkowego na terenie gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki okiennej występującej na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki drzwiowej występującej na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie kolorystyki elewacji i rodzajów tynków występujących na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie detalu architektonicznego występującego na terenie gminy; <p>C. Organizacja spotkania z mieszkańcami gminy dotyczącego zasad prawidłowo prowadzonych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych.</p>

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programów z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z dnia 2 czerwca 2011 r.), precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na burmistrzu (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest ewidencja zabytków gminy Olecko**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez Burmistrza Olecka w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych

podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, chronologia oraz dokumentacja fotograficzna.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

2. źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

3. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonej na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

I. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z

„Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„OCHRONA ZABYTEKÓW”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2016 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;

- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,

ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
- modernizacja stałych wystaw muzealnych;

- tworzenie stałych wystaw muzealnych;
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa

<http://nimos.pl/>

„KULTURA LUDOWA”

Celem priorytetu jest wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania związane z obchodami 200 rocznicy urodzin Oskara Kolberga, zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- państwowe instytucje kultury;
- samorządowe instytucje kultury;

- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury;
- państwowe instytucje kultury;
- organizacje pozarządowe;
- publiczne uczelnie akademickie;
- niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,
ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa
<http://www.nid.pl>

„OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne;
- uczelnie publiczne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„PROGRAM WIELOLETNI MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO KULTURA+”

Celem Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu „Digitalizacja”, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego

dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

II. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, pozostających w jego dyspozycji. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Uprawnieni wnioskodawcy:

- osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego; z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w § 2 pkt 1 lit. c), może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;

- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punktach oznaczonych literami g-o;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:

- do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku tzw. refundacja.

III. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli. Dla gminy Olecko kluczowe znaczenie ma **Uchwała Nr XXXVI/335/09 Rady Miejskiej w Olecku z dnia 30 grudnia 2009 r. w sprawie zasad przyznawania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.**

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77

ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych.

Na szczeblu wojewódzkim od 2009 r. co roku w budżecie województwa zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminy, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014-2020,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020,
- Program rozwoju obszarów wiejskich 2014-2020 (podstawowe usługi i LSR Stowarzyszenia LGD lider w EGO),
- Interreg Litwa Polska.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją **inicjatywy wspólnotowe**. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich:

JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś obecnej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojennych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

FUNDUSZE UNII EUROPEJSKIEJ

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu VI „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”**. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie

zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;
- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania – poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;
- budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

Priorytet 6. Kultura i dziedzictwo

Priorytet Inwestycyjny 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”

Cel szczegółowy priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty to „zmiana pasywnej filozofii ochrony dziedzictwa kulturowego regionu i wykorzystanie instytucji kultury do budowy tożsamości regionalnej”. Rezultatem działań podejmowanych w ramach priorytetu będzie wzrost zainteresowania miejscami związanymi z dziedzictwem kulturowym i naturalnym oraz stanowiącymi atrakcje turystyczne. Jednocześnie zakłada się zwiększenie liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych oraz zwiedzających muzea.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi;
- inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp.;
- wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- wsparcie rozwoju centrów informacji kulturalnej i miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).

Grupy docelowe: turyści, mieszkańcy.

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury;
- jednostki administracji rządowej;
- państwowe jednostki budżetowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Terytorialny obszar realizacji: cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego z preferencjami dla obszaru strategicznej interwencji: OSI Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych – podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji 2014-2020 – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy

państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Okres przyznawania dofinansowania upłynął 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera się na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiąganie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego

wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założenia ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założenia ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założenia ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w Listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Olsztynie ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu**. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16

kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypominanie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpn.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

12. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OLECKO

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu Burmistrz Olecka sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej w Olecku. Sprawozdanie, o którym mowa, będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Miejską w Olecku niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Miejskiej w Olecku.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenia programu opieki nad zabytkami gminy Olecko na lata 2016-2019 przyjmuje się następujące kryteria oceny (**wskaźniki**):

Priorytet I. Zagwarantowanie ochrony zachowanych elementów zabytkowych układu urbanistyczno-przestrzennego:

- liczba zaleceń konserwatorskich i pozwoleń na prace remontowe i budowlane przy obiektach zabytkowych;
- liczba nowouchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających przyjęte założenia ochrony konserwatorskiej (z uwzględnieniem procentowego udziału powierzchni miasta i gminy objętej w/w planami);

Priorytet II. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego:

- liczba obiektów zabytkowych oznakowanych tablicami informacyjnymi zawierającymi informacje dotyczące ich historii;
- liczba tras turystycznych i ciągów spacerowych o profilu historycznym, obejmujących obiekty zabytkowe na terenie gminy;
- liczba wydawnictw (broszur, folderów tras turystycznych i spacerowych, opisów szlaków tematycznych) dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba inicjatyw zrealizowanych przez środowiska lokalne (nieformalne oraz organizacje pozarządowe) mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego gminy, wsparte organizacyjnie lub finansowo przez gminę.

Priorytet III. Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym:

- liczba przeprowadzonych działań (szkoleń, spotkań) z mieszkańcami gminy oraz liczba uczestników tych działań, dotyczących zasad prawidłowo przeprowadzanych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych;
- liczba działań podjętych przez placówki oświatowe prowadzone przez gminę, mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego;
- liczba osób uczestniczących w działaniach (prowadzonych przez gminne placówki oświatowe) mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego gminy.

Priorytet IV. Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych:

- kwota udzielonych dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba obiektów, którym udzielono dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba opracowań dokumentujących elementy dziedzictwa kulturowego gminy.